Úřední výzvy kolem Vánoc bych zakázala, říká nová šéfka finanční správy

13.3.2023 - Jitka Vlková. a Milan Mikulka | Ministerstvo financí ČR

Simona Hornochová coby šéfka finanční správy bude tlačit na digitalizaci daní a vstřícnější přístup k podnikatelům. Cílem jejich kontrol nemá být doměření daně za každou cenu. Změny mají podle nové ředitelky zvrátit negativní vnímání „berňáku“.

Jako náměstkyně na ministerstvu financí pomáhala Andreji Babišovi (ANO) rozjet elektronickou evidenci tržeb (EET). Přestože proti evidenci dlouhodobě brojila ODS a loni ji zrušila, tak její ministr financí Zbyněk Stanjura jmenoval Simonu Hornochovou jako novou šéfku finanční správy. A dostala od něj za úkol zlidštit fungování úřadu, jehož reputace za posledních deset let u firem klesla. Velký podíl na tom mělo takzvané zaklekávání na podnikatele, zejména pomocí zajišťovacích příkazů. Hornochová také hodlá popohnat digitalizaci finanční správy a lépe pracovat s posbíranými daty. „Mají to dobře udělané v Estonsku – analýzou zjistí anomálie, které jde následně správce daně cíleně prověřit.“

*** Co vás vedlo k tomu ucházet se o post šéfa finanční správy a jak dlouho jste nad tím přemýšlela?**

Zjistila jsem, že se připravuje novela zákona, která umožní, aby se o místo mohli ucházet i lidé zvenčí. Do té doby uchazeč musel mít minimálně pět let praxe ve finanční správě. Rozhodovala jsem se poměrně dlouho, přihlášku jsem šla podat až letos 23. ledna. Měla jsem samozřejmě pochybnosti, zda nejsem příliš naivní snílek, že něco změním. Obecně mě irituje, když vím, že se věci dají dělat lépe, a je frustrující, když konstruktivní připomínky nikdo neposlouchá. Když je teď šance, tak proč to nezkusit? Možná neuspěji, možná se historicky znemožním, ale i pokus zlepšit situaci v oboru, ve kterém se celý profesní život pohybuji, stojí za to.

*** Vaším šéfem je Zbyněk Stanjura, ministr financí za ODS. Máte blízko k této straně?**

Nemám a nejdu pracovat pro žádnou politickou stranu, jdu pracovat pro stát. Moje myšlení je spíš pravicovější, to ano. Pan Stanjura mě zná z našich poměrně intenzivních debat v rámci rozpočtového výboru o daňové problematice, kterou jsem tam představovala coby tehdejší náměstkyně ministerstva financí.

*** Jaké zadání jste teď od Stanjury dostala?**

Mým úkolem je zlidštit přístup a vrátit finanční správě korektní pověst. A zapracovat na IT systémech, aby se rozjela opravdová digitalizace. Je to první ministr, u kterého vnímám, že o digitalizaci nechce vést jen akademické debaty.

*** Jako náměstkyně ministra financí Andreje Babiše jste měla na starosti i zavádění elektronické evidence tržeb (EET). Není paradox, že si vás vybral politik, jehož strana prosadila její zrušení?**

Třeba je to dobrý signál, že se důležité funkce neobsazují politicky. Je tam i určitá symbolika: když do instituce nasadíte někoho zvenčí, kdo s ní předtím bojoval, myslíte to se změnou přístupu vážně. K EET se stavím neutrálně – mohla finanční správě pomoci, ale když nebude, finanční správa si musí poradit jinak.

*** Jakou vizi jste ve výběrovém řízení nabídla?**

Klíčovou motivací bylo, že se nám daňovým poradcům a klientům nežije úplně dobře. Máme pocit, že finanční správa se za krátkou dobu posunula k formalistickým výkladům, které ignorují smysl a účel právní úpravy. V řadě kontrol pořád cítíme snahu doměřit daň, bez ohledu na to, zda je takový cíl spravedlivě obhajitelný. Vidíme neochotu řady úředníků komunikovat s podnikateli, osobně se přesvědčit o reálném stavu věcí, často rozhodují od stolu. Je jasné, že ani na straně finanční správy se lidé asi necítí úplně nejlíp, když si do nich každý kopne. Táhne se s nimi špatná pověst od dob, kdy se začaly nadužívat zajišťovací příkazy, tedy silový nástroj, který mají úředníci používat jen v krajních případech.

*** Kauza „zajišťováků“ se rozběhla v době, kdy jste na ministerstvu financí působila jako náměstkyně. Necítíte se za to spoluzodpovědná?**

Byl to jeden z důvodů, proč jsem odcházela. Pan Babiš si vybral do funkce generálního ředitele Martina Janečka. Ten viděl v podvodech s DPH obrovský potenciál a slíbil panu Babišovi, že s těmi karusely (podvodnými řetězci firem – pozn. red.) zatočí. Poznamenalo to všechny. Jak slušné lidi na finanční správě, kteří museli poslouchat v médiích, že cíleně likvidují podnikatele, a báli se pomalu přiznat, že pracují na berňáku. I daňoví poradci tuto rétoriku často převzali a klienti se začali bát. V takovém prostředí se nedá pracovat.

*** Podle ministra máte zapracovat na IT systémech úřadu. Už více než deset let se mluví výměně klíčového Analytického daňového informačního systému (ADIS). Kam byste to za dobu svého pětiletého působení mohla posunout?**

Finanční správa už v tom důležité kroky udělala, projekt by se měl brzy spustit. Chci, aby to odsýpalo, a pokusím se obecně zavádět ve fungování finanční správy klasické metody projektového řízení – tabulku s úkoly, pravidelné kontroly termínů.

*** S novým IT souvisí také digitalizace na finančních úřadech. Od loňského prosince systém umožňuje částečně předvyplnit daňové přiznání k dani z nemovitosti. Kdy budeme mít od finanční správy takový servis jako třeba v Estonsku, kde údajně trvá podání daňového přiznání jen tři minuty?**

To nevím, ale viděla jsem jejich systém zblízka a něco podobného by v českém prostředí nikdy nemohlo projít. Estonské úřady mají přístup úplně ke všem údajům poplatníka, včetně bankovních účtů. Ale inspirovala bych se jejich analyticko-datovým centrem. To umí extrémně dobře pracovat s daty, dokážou vysledovat trendy, vytřídit a srovnávat data podle všemožných kritérií: odvětví, lokalita, historie subjektů v dané lokalitě, vidíte všechny anomálie. Analytik udělá report a pošle ho s přesným zadáním správci daně, který jde na kontrolu a věc prověří. Kontroly jsou především cílené, i když samozřejmě nelze zcela rezignovat na potřebu namátkových kontrol.

*** O práci s velkými objemy dat se mluvilo v souvislosti s EET – že se budou dělat analýzy, srovnání, rozpoznají se daňové úniky. Vzniklo i zvláštní oddělení. Přineslo to výsledky?**

To by mě také zajímalo, do jaké míry se s těmi daty systematicky pracovalo a zda budou některé poznatky použitelné i v budoucnu. Vím, že data z kontrolních hlášení se pečlivě analyzují, ale to mluvíme o DPH. Chybí nám podobná analýza velkých dat u daně z příjmů. Finanční správa má k dispozici strojově zpracovatelné údaje z účetních závěrek, jde sice o agregovaná čísla, ale i s těmi se dá efektivně pracovat.

*** Mnozí živnostníci, jimž byla letos povinně zřízena datová schránka, budou mít první**

příležitost k jejímu použití při podání daňového přiznání za loňský rok, což budou muset udělat elektronicky. Řada z nich o této povinnosti možná ani neví a přijdou 3. dubna na berní úřad s papírovým přiznáním. Pro finanční správu by to mohla být příležitost ukázat změnu přístupu k lidem, vnímáte to tak?

Určitě. Lidé, kteří si nestačili zrušit živnosti, jsou z toho někdy vyděšení. Bude muset probíhat obrovská osvěta, finanční úřady už se na tento problém zaměřují a živnostníkům pomáhají. Možná ve finále budou rádi, když zjistí, že získali měsíc navíc, protože elektronické přiznání můžete letos podat až do 2. května. Některé pokuty jsou nastavené paušálně, ze zákona, a bylo by dobré už předem přemýšlet, zda je za určitých okolností uplatňovat. Věřím, ale že většina živnostníků to zvládne, aplikace Moje daně člověka docela pohodlně člověka navede, jak formulář vyplnit.

*** Které věci na finanční správě vás z praxe daňového poradce nejvíc trápí**?

Ultra mega formalistický výklad zákonů, jak jsem už zmínila. Tyto tendence jsme opustili v 90. letech a mám pocit, že se vracejí. Trápí mě také nedůvěra mezi státem a podnikateli. Úředníci by mohli podnikatelům trochu víc věřit a snažit se chápat zákonitosti byznysu. Občas v odůvodnění rozhodnutí z daňového řízení čtete, že konkrétně u DPH mají být podnikatelé při své činnosti obezřetní a finanční správa jim fakticky říká, jak se správně dělá byznys. To vzájemnému respektu neprospívá. Dále by se finanční správa měla víc zapojovat do procesu tvorby zákonů. Jde o to dopředu promýšlet dopady a uvažovat koncepčně, namísto snahy upravit zákonem každý detail.

*** Jaké první změny uvidíme navenek?**

Napřed si ověřím, jestli to, jak věci vidím zvenku, odpovídá realitě uvnitř úřadu. Finanční správa může ukázat některé vstřícné kroky prakticky okamžitě. Například si častokrát kolegové stěžují na to, že kontroly trvají neúměrně dlouho. Několik měsíců se nic neděje, a když mají nastat vánoční svátky, tak důležitá rozhodnutí nebo složité výzvy přijdou 22. prosince s 15denní lhůtou. Podobně před letními prázdninami. Z mého pohledu je to vyjádření obrovské neúcty a automaticky to kazí vzájemné vztahy. I když vám zákon umožní takovou lhůtu obratem prodloužit na 30 dní, Vánoce máte stejně zkažené. Jednoduše bych takové načasování zakázala, a pokud je to nutné, protože by třeba uplynuly některé lhůty a může to být i v zájmu daňového subjektu, byla by to výjimka z pravidla.

*** A další návrhy na zlepšení?**

Podnikatelům i jejich poradcům chybí právní jistota. Když se finanční správy jeden člověk zeptá na názor ohledně výkladu zákona a finanční správa odpovídá, měla by odpověď být někde zveřejněna, protože možná to samé chce vědět dalších sto lidí v republice. Potřebujeme vytvořit platformu pro zveřejňování odpovědí na metodické dotazy, daňové subjekty by se tak mohly opřít o uplatňovanou správní praxi. V tomto směru se mimochodem komunikace finanční správy trochu zlepšuje, když na svém webu zveřejňuje otázky a odpovědi, jako to bylo třeba v případě kompenzačních bonusů. Byla bych ráda, kdyby si lidé zvykli chodit na stránky finanční správy a nacházeli na nich odpovědi, abychom se nemuseli spoléhat na média.

*** Dnes můžete na finanční úřad zajít a například u daně z nemovitosti vám úřednice ochotně pomohou to správně vyplnit. Zůstane tenhle osobní přístup i do budoucna, anebo se bude s finanční úřadem komunikovat čím dál víc výhradně přes počítač?**

Osobní přístup je někdy potřeba – například když se děje nějaká systémová změna, jako byla třeba digitalizace pozemkových katastrálních map. Každý, komu přibylo půl metru čtverečního pozemku, musel znovu podávat daňové přiznání, často šlo o starší lidi. Dalším příkladem může být nějaká málo zažitá povinnost, typicky oznamování osvobozených příjmů. Spousta běžných lidí, nepodnikatelů,

zapomíná na to, že zdědili majetek vyšší hodnoty a musí to do určité lhůty oznámit. Finanční úřady v těchto případech udělovaly značné množství pokut. V rámci dědických řízení jsme proto jako Komora daňových poradců žádali o šíření osvěty notáře, ale finanční správa by také mohla na tuto povinnost upozorňovat.

*** Plánujete redukovat počty finančních úřadů?**

Na trhu práce není k dispozici dostatek lidí ani na obsazení existujících pozic na finančních úřadech. Takže kdyby se v dnešní digitalizované době podařilo procesy opravdu zdigitalizovat, pomohlo by to. Řada běžných lidí podá ve svém životě maximálně přiznání k dani z nemovitých věcí. Nedává smysl, aby na územním pracovišti seděli úředníci na plný úvazek a měli práci jen v lednu a potom v březnu, kdy několik lidí přijde podat papírové přiznání k dani z příjmů. Jde o to zajistit, aby poplatníci, když hledají pomoc, se jí skutečně dobrali. Moje představa už v době působení na ministerstvu byla, aby když se na malé obci vyskytne babička, která si nebude vědět s daňovým přiznáním rady, starosta bude mít k dispozici kontakt na pracovníka finančního úřadu, který jí reálně pomůže. Od kolegů slýchám, že se na finanční úřady často nedá dovolat. Typicky v Praze to někdy vypadá, jako by všichni měli vyvěšené telefony. Chtěla bych, aby tam vždy někdo podal potřebnou informaci nebo převzal vzkaz pro nepřítomného pracovníka.

*** Zaznamenali jsme stížnosti od zaběhnutých firem, které se dostaly do styku s nespolehlivými plátci, že musí finanční správě dokazovat, že obchod nebyl fiktivní. To například u dodaných služeb bývá obtížné. Když se jim to prokázat nepodaří, úřad jim nevrátí nadměrný odpočet na DPH. Co na tento trend říkáte?**

Bohužel to je trend, který přináší rozhodovací praxe evropského soudního dvora. Ten v této oblasti nastavuje pravidla, kterými se finanční úřady řídí. Dostáváme se do situací, kdy chceme po plátcích prokazovat něco, co se objektivně prokázat nedá. Vždy budeme vycházet ze sady nepřímých důkazů, protože zpátky v čase se nikdo nevrátí, aby prověřil pracovní smlouvu a občanku člověka, který tam zboží nebo službu dodal. Bude velmi záležet na korektním přístupu úředníka při jejich vyhodnocení. Těší mě alespoň, že Nejvyšší správní soud někde drží rozumnou výkladovou praxi. Například nestačí, že osoba, která dodávala, byla nespolehlivý plátce, musí existovat ještě další indicie.

*** Vnímáte nějaké díry v kontrole finanční správy, tedy že jí někde unikají daně?**

Finanční správě někdy trvá hrozně dlouho, než začne něco zcela zřejmého systematicky kontrolovat. Typický příklad jsou nadhodnocené výdaje na reklamu. Nemám teď na mysli Čapí hnízdo, ale po celé republice dlouhodobě fungovaly firmy, které nabízely „optimalizaci“ nákladů prostřednictvím faktur za reklamní služby. Podnikatel „zaplatil“ za předraženou nebo fiktivní reklamu, zvýšil si náklady, nechal si vrátit nadměrný odpočet na DPH, část peněz se mu v hotovosti vrátila zpět. Tento model existoval od 90. let do doby asi před pěti lety, kdy se na tuto oblast systematicky soustředila kontrolní činnost finančních úřadů. Nebo nedávný rozsudek Nejvyššího správního soudu, který upozornil na možnost finanční správy použít při prověřování knihy jízd i záznamy z policejních kamer. To, že se obchází zdanění fyzických osob prostřednictvím cestovních náhrad (z nichž se do určité výše neplatí daně a odvody – pozn. red.), se ví léta letoucí.

*** Půjdete tvrdě po daňových únicích, zejména u DPH?**

Nemám zadání vybrat větší daně, jak to kdysi vyžadoval Andrej Babiš. Přestat kontrolovat DPH nicméně nejde, je to vděčný zdroj pro daňové úniky. Fiktivními transakcemi a podvodnými aktivitami dokážete získat peníze ve velkých objemech a rychle s nimi zmizet. Podle údajů publikovaných finanční správou je kontrolní hlášení pomohlo snížit. Efektivnější výběr daní by měla podpořit digitalizace a práce s daty.

*** Přicházíte s nějakou inspirací ze zahraničí, co byste ráda zavedla?**

Líbí se mi, že na Slovensku zavedli takzvané checklisty pro daňové kontrolory. Je to pomůcka – seznam oblastí, na které se zaměřit. I nezkušený kontrolor se díky tomu rychle zorientuje a ví, kam se dívat, aby prověřil to podstatné, zejména při kontrolách firem ve specifických oborech, které mají své zákonitosti. Samozřejmě mechanické odškrtávání checklistu nestačí, vedle toho bude nutné i přemýšlet.

* Neobáváte se toho, že vás finanční správa jen tak nepřijme?

Zatím netuším, jak prostředí zareaguje na to, že tam jde někdo zvenčí. Řada lidí mě ale zná a vědí, že tam nejdu dělat noc dlouhých nožů, ale že mi šlo vždycky o věc. Už při působení na ministerstvu jsem se snažila do úřední činnosti přinést trochu normálního, lidského přístupu. Uvažovala jsem, jestli by nestálo za to, kromě formálních komunikačních kanálů, občas sdílet přes sociální sítě nějaké osobní dojmy z mé strany, ne z pozice úřadu. Není to ale úplně můj šálek kávy, tak to zatím nechávám stranou.

https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2023/uredni-vyzvy-kolem-vanoc-bych-zakazala-r-50589